

Marcin Orlicki

Niedozwolone powiązania między brokerami i agentami ubezpieczeniowymi

Artykuł dotyczy zakazanych przez ustawę o dystrybucji ubezpieczeń relacji między brokerami ubezpieczeniowymi a agentami ubezpieczeniowymi, w szczególności zaś relacji, które zostały zakazane bez ich precyzyjnego określenia – poprzez wskazanie ich negatywnego skutku dla rzetelności, uczciwości i profesjonalizmu działania dystrybutorów oraz ochrony interesów klienta. Autor wskazuje sposoby rozumienia użytych przez ustawodawcę pojęć służących ustaleniu zakresu zakazu oraz określa przypadki, w których zasadne jest uznanie, że zakaz powiązań nie obowiązuje.

Słowa kluczowe: broker ubezpieczeniowy, agent ubezpieczeniowy, dystrybucja ubezpieczeń, powiązania między agentami a brokerami ubezpieczeniowymi, interes klienta.

1. Uwagi ogólne

Jednym z najżywiej dyskutowanych zagadnień związanych z pośrednictwem ubezpieczeniowym jest wynikający z przepisów ustawy o dystrybucji ubezpieczeń¹ zakaz powiązań między brokerami i agentami ubezpieczeniowymi. Zakaz ten nie odnosi się do sposobu wykonywania czynności dystrybucyjnych, lecz ingeruje w struktury gospodarcze, które służą prowadzeniu działalności przez pośredników ubezpieczeniowych.

W ostatnich latach bardzo rozpowszechnił się model biznesowy polegający na powiązaniu kapitałowym i funkcjonalnym podmiotów prowadzących działalność brokerską z podmiotami prowadzącymi działalność agencyjną (zwykle na rzecz wielu ubezpieczycieli w ramach tego samego działu ubezpieczeń). Sensem tworzenia tego rodzaju struktur gospodarczych jest skupienie w jednym ręku procesu wyboru ubezpieczyciela i określenia warunków zawieranej z nim umowy ubezpieczenia (które to procesy są wykonywane przez brokera) oraz obsługi administracyjnej (prowadzonej przez agenta ubezpieczeniowego).

Motywy dla wprowadzenia przez ustawodawcę zakazu powiązań między brokerami i agentami ubezpieczeniowymi była wola ochrony interesów klientów usług ubezpieczeniowych przed zagrożeniami wynikającymi z ewentualnego konfliktu interesów. Broker ubezpieczeniowy powiązany w jakikolwiek sposób z agentem mógłby bowiem preferować zakłady ubezpieczeń, z którymi ten agent współpracuje, a w sposób szczególnie – te spośród zakładów, które są gotowe do zapłaty najwyższej prowizji. Aby uniknąć tego rodzaju zagrożeń, ustawo-

¹ Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (Dz. U. poz. 2486, z późn. zm.).

dawca zdecydował o wprowadzeniu prawnego zakazu powiązań brokersko-agencyjnych.

W dążeniu do eliminacji kooperacji między agentami i brokerami ustawodawca sformułował dwa odrębne zakazy: jeden – skierowany do agentów (aby nie wykonywali czynności brokerskich i nie współpracowali z brokerami), drugi zaś skierowany do brokerów (by nie wykonywali czynności agencyjnych i nie współpracowali z agentami). Z założenia, zakazy te miały być zapewne równoległe i służyć eliminacji współpracy w takim samym zakresie. Szczegółowa analiza i porównanie przepisów, w których wyartykułowano każdy z zakazów prowadzi jednak do wniosków przeciwnych (o czym niżej). Z nieznanymi powodów współpraca agencyjno-brokerska jest zabroniona w innym zakresie niż współpraca brokersko-agencyjna.

Przepisy zakazujące współpracy i powiązań między agentami a brokerami ubezpieczeniowymi nie wynikają z treści dyrektywy o dystrybucji ubezpieczeń². Ustawodawca europejski nie tylko nie zakazuje kooperacji między tymi podmiotami, ale zacierając granice między nimi, w istocie do współpracy takiej zachęca. Polski prawodawca uznał jednak, że stworzenie bardzo wyraźnej linii podziału między działalnością agencyjną i działalnością brokerską najlepiej służyć będzie interesom klientów dystrybutorów ubezpieczeń³.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie treści i interpretacja zakazu powiązań między brokerami i agentami ubezpieczeniowymi. Chodzi w szczególności o ten fragment przepisów wprowadzających zakaz, w którym ustawodawca zakazuje pozostawiania przez brokerów i agentów ubezpieczeniowych „w innych relacjach, które mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1”.

Jest niezmiernie ważne opracowanie powszechnie akceptowanych kryteriów oceny dopuszczalności pozostawiania w „innych relacjach” między brokerami i agentami. Podmioty zajmujące się działalnością gospodarczą związaną z pośrednictwem ubezpieczeniowym powinny zyskać bezpieczeństwo prawne dotyczące tworzonych przez nich struktur biznesowych. Dlatego potrzebne jest otwarcie szerokiej dyskusji o znaczeniu i zakresie wprowadzonych przez ustawę zakazów oraz ich wpływie na swobodę działalności gospodarczej i prawa klientów.

2. Treść zakazu powiązań między agentami a brokerami

Przepis art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń stanowi, że agent ubezpieczeniowy, agent oferujący ubezpieczenia uzupełniające, osoba wykonująca czynności agencyjne, członek zarządu lub rady nadzorczej agenta ubezpieczeniowego, członek zarządu lub rady nadzorczej agenta oferującego ubezpiecze-

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (Dz. Urz. UE L 26 z 2.02.2016).

³ Por. B. Mrozowska-Bartkiewicz, „Implementation of the IDD Directive into Polish Legal Regime – Selected Issues”, Prawo Asekuracyjne 2017, nr 4, s. 51–52.

nia uzupełniające, wspólnicy, o których mowa w art. 19 ust. 3 pkt 2 lit. a, członkowie zarządu, o których mowa w art. 19 ust. 3 pkt 2 lit. b, akcjonariusz lub udziałowiec agenta ubezpieczeniowego lub agenta oferującego ubezpieczenia uzupełniające oraz osoba wykonująca czynności dystrybucyjne zakładu ubezpieczeń nie mogą wykonywać działalności brokerskiej w zakresie ubezpieczeń, czynności brokerskich w zakresie ubezpieczeń, posiadać akcji lub udziałów brokera ubezpieczeniowego, z wyjątkiem akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym, ani pozostawać w innych relacjach, które mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1. Zakaz z art. 25 odnosi się więc do następujących podmiotów:

- a) agentów ubezpieczeniowych,
- b) agentów oferujących ubezpieczenia uzupełniające,
- c) osób wykonujących czynności agencyjne,
- d) członków zarządu spółki, która jest agentem ubezpieczeniowym,
- e) członków rady nadzorczej spółki, która jest agentem ubezpieczeniowym,
- f) członków zarządu spółki, która jest agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające,
- g) członków rady nadzorczej spółki, która jest agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające,
- h) wspólników, o których mowa w art. 19 ust.3 pkt 2 lit. a, czyli będących osobami fizycznymi wspólników spółki nieposiadającej osobowości prawnej, będącej agentem ubezpieczeniowym lub agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające,
- i) członków zarządu, o których mowa w art. 19 ust.3 pkt 2 lit. b, czyli członków zarządu osoby prawnej będącej wspólnikiem spółki nieposiadającej osobowości prawnej, będącej agentem ubezpieczeniowym lub agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające, w przypadku, gdy wspólnikami tych spółek są osoby prawne,
- j) akcjonariuszy lub udziałowców spółki, która jest agentem ubezpieczeniowym,
- k) akcjonariuszy lub udziałowców spółki, która jest agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające,
- l) osób wykonujących czynności dystrybucyjne zakładu ubezpieczeń.

Należy dostrzec, że zakaz sformułowany w art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń nie obejmuje członków komisji rewizyjnej spółki, która jest agentem ubezpieczeniowym oraz spółki, która jest agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające. Jest to o tyle zaskakujące, że komisja rewizyjna w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością spełnia bardzo podobne funkcje, co rada nadzorcza i jest powoływana w podobny sposób (art. 213, 217, 235 kodeksu spółek handlowych). Skoro jednak ustawodawca nie wymienił wśród osób objętych zakazem członków komisji rewizyjnej, niedopuszczalne jest rozciąganie na nich zakazu w drodze analogii.

W przypadku spółek nieposiadających osobowości prawnej, będących agentami ubezpieczeniowymi lub agentami oferującymi ubezpieczenia uzupełniające, których wspólnikami są osoby prawne, zakaz z art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń nie obejmuje tychże wspólników, lecz jedynie członków ich zarządów.

Wymienione w art. 25 podmioty nie mogą:

- a) wykonywać działalności brokerskiej w zakresie ubezpieczeń,
- b) wykonywać czynności brokerskich w zakresie ubezpieczeń,
- c) posiadać akcji lub udziałów brokera ubezpieczeniowego, z wyjątkiem akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym,
- d) pozostawać w innych relacjach, które mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1.

Ustawodawca ustanowił więc:

- zakaz skonkretyzowany (bezwzględny), który dotyczy precyzyjnie określonych czynności, rodzajów działalności oraz posiadania akcji lub udziałów oraz
- zakaz ogólny (względny), który dotyczy ogólnie i abstrakcyjnie określonego stanu pozostawania w „innych relacjach”.

W przypadku zakazu bezwzględnego, konieczna i zarazem możliwa jest jego interpretacja ścisła, wynikająca z precyzyjnego wskazania przez ustawodawcę zakresu zakazanej działalności. Nie jest w tym przypadku istotny skutek, jaki ta działalność (w tym również zakazane czynności i posiadanie akcji lub udziałów) wywierałaby na interesy klientów usług ubezpieczeniowych.

Z kolei zakaz względny wymaga interpretacji uwzględniającej potencjalne zagrożenia, wynikające z prowadzonej przez wymienione w art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń osoby oraz charakter ewentualnych relacji łączących je z podmiotami wykonującymi działalność brokerską. Osoby te nie mogą pozostawać w innych relacjach tylko wtedy, gdy relacje te mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1.

Przepis art. 7 ust. 1 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń stanowi, że dystrybutor, wykonując dystrybucję ubezpieczeń, postępuje uczciwie, rzetelnie i profesjonalnie, zgodnie z najlepiej pojętym interesem klientów. Zakazane jest więc pozostawanie w relacjach, które mogłyby stanowić potencjalne choćby zagrożenie dla działalności prowadzonej w sposób uczciwy, rzetelny, profesjonalny i wykonywanej zgodnie z najlepiej pojętym interesem klientów.

W toku prac legislacyjnych nad projektem ustawy o dystrybucji ubezpieczeń Komisja Nadzoru Finansowego w następujący sposób tłumaczyła sens wprowadzenia zakazu pozostawania przez agentów i brokerów w innych relacjach niż wyraźnie wskazane w ustawie: *„Zakaz łączenia działalności agencyjnej z działalnością brokerską powinien być kompletny, tzn. analogiczne zakazy powinny dotyczyć zarówno działalności brokerskiej, jak i działalności agencyjnej, powinien też eliminować wszelkie możliwe stany faktyczne i prawne, których*

występowanie może wynikać w przyszłości, a jest trudne do wyczerpującego zidentyfikowania według stanu wiedzy w momencie redagowania przepisu⁴.

Wbrew potocznym opiniom, zakaz wyrażony w art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń nie służy dobru klientów usług ubezpieczeń, a chroni wyłącznie interesy zakładów ubezpieczeń. Jeśli bowiem ustawodawca zakazuje agentom ubezpieczeniowym i podmiotom działającym w ramach ich struktur wewnętrznych, utrzymywania relacji z brokerami ubezpieczeniowymi oraz wykonywania czynności brokerskich, to w istocie zabrania im współdziałania z podmiotami, których podstawowym celem jest realizacja interesów klientów usług ubezpieczeniowych. Agentowi nie wolno więc wykonywać tego, co jest zadaniem brokera, ani też współuczestniczyć w wykonywaniu funkcji brokera. Takie działanie agenta ubezpieczeniowego godziłoby w treść podstawowego przepisu określającego zasady prowadzenia przez agenta jego działalności w sposób uczciwy, rzetelny i profesjonalny. Przepisem tym jest art. 760 k.c., który głosi, że każda ze stron umowy agencyjnej obowiązana jest do zachowania lojalności wobec drugiej⁵.

Podstawowym przejawem profesjonalizmu, rzetelności i uczciwości agenta ubezpieczeniowego jest lojalność wobec ubezpieczyciela jako drugiej strony umowy agencyjnej. J. Jezioro podkreślał, że „*obowiązek lojalności, o którym mowa w art. 760 k.c. polega na powstrzymywaniu się od wszelkiej działalności sprzecznej z interesem drugiej strony*”⁶. Bez wątplenia więc jest zakazane podjęcie przez agenta lub osoby działające w strukturach podmiotu prowadzącego działalność agencyjną czynności, które mogłyby w jakikolwiek sposób godzić w interesy zakładu ubezpieczeń. Model biznesowy, który zakłada czerpanie korzyści ze współpracy agenta i brokera ubezpieczeniowego kosztem zakładu ubezpieczeń, nie zasługuje na akceptację.

Trudno wyobrazić sobie sytuację, w której agent ubezpieczeniowy naruszałby interes obsługiwanego przez siebie klienta wskutek pozostawania w relacji z brokerem. Przeciwnie, współpraca z brokerem – pośrednikiem ubezpieczeniowym, który z założenia reprezentuje klienta i dąży do optymalizacji warunków ubezpieczenia, może przynieść klientowi szczególne korzyści. W istocie więc zakaz ogólny (względny) ustanowiony w art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń powinien być analizowany wyłącznie pod kątem potencjalnego naruszenia interesów zakładu ubezpieczeń, z którym agent zawarł umowę ubezpieczenia i któremu winien jest lojalność.

3. Treść zakazu powiązań między brokerami a agentami

Przepis art. 30 ust. 1 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń stanowi, że broker ubezpieczeniowy nie może wykonywać działalności agencyjnej, czynności agencyjnych, czynności dystrybucyjnych zakładu ubezpieczeń ani czynności

⁴ Zestawienie uwag do projektu ustawy o dystrybucji ubezpieczeń. <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12292805/12396273/12396276/dokument268764.doc>

⁵ Szerzej na ten temat: K. Górny, „Komentarz do art. 760 KC”, w: M. Gutowski (red.), „Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz do art. 450–1088, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 971.

⁶ J. Jezioro, „Komentarz do art. 760 KC”, w: E. Gniewek, P. Machnikowski, „Kodeks cywilny. Komentarz”, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 1408.

dystrybucyjnych zakładu reasekuracji, pozostawać w stałym stosunku umownym z zakładem ubezpieczeń, zakładem reasekuracji, agentem ubezpieczeniowym lub agentem oferującym ubezpieczenia uzupełniające, być członkiem organów nadzorczych lub zarządzających zakładu ubezpieczeń, zakładu reasekuracji, agenta ubezpieczeniowego lub agenta oferującego ubezpieczenia uzupełniające, posiadać akcji lub udziałów zakładu ubezpieczeń lub zakładu reasekuracji, z wyjątkiem akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym, posiadać akcji lub udziałów agenta ubezpieczeniowego lub agenta oferującego ubezpieczenia uzupełniające, z wyjątkiem akcji dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym, pozostawać w innych relacjach, które mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1.

Z kolei ust. 6 cytowanego wyżej artykułu głosi, że przepisy ust. 1 stosuje się odpowiednio do członków organów brokera ubezpieczeniowego będącego osobą prawną oraz do osób, przy pomocy których broker ubezpieczeniowy wykonuje czynności brokerskie w zakresie ubezpieczeń, wykonujących te czynności na podstawie umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło lub innej umowy o podobnym charakterze. W ust. 8 czytamy, że przepis ust. 1 pkt 1 stosuje się także do pracowników brokera ubezpieczeniowego zatrudnionych na podstawie umowy o pracę, niebędących osobami, przy pomocy których broker ubezpieczeniowy wykonuje czynności brokerskie w zakresie ubezpieczeń.

Warto zwrócić uwagę na to, że zakazem wyrażonym w art. 30 zostały objęte nie tylko osoby wykonujące czynności brokerskie w strukturze brokera ubezpieczeniowego, ale również pracownicy brokera, którzy nie wykonują czynności brokerskich. Analogiczne rozwiązanie nie zostało przyjęte natomiast w przepisie odnoszącym się do agentów ubezpieczeniowych.

Podobnie jak w art. 25, tak i w art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń, ustawodawca formułuje:

- **zakaz bezwzględny** odnoszący się do określonych w tym przepisie w sposób ścisły rodzajów działalności, czynności i posiadania akcji lub udziałów oraz
- **zakaz względny**, który dotyczy pozostawania w innych relacjach, które mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1.

W przypadku brokera ubezpieczeniowego pozostawanie w relacjach, które mogłyby zagrażać wykonywaniu jego działalności w sposób uczciwy, rzetelny, profesjonalny i zgodnie z najlepiej pojętym interesem klientów, powinno być interpretowane przede wszystkim w kontekście zagrożeń dla klientów brokerów ubezpieczeniowych – osób poszukujących ochrony ubezpieczeniowej (czyli potencjalnych ubezpieczających), ubezpieczających i ubezpieczonych⁷.

⁷ Trzeba bowiem pamiętać, że broker ubezpieczeniowy jest zobowiązany do realizacji interesów swoich klientów, a nie obu stron umowy ubezpieczenia. Nie oznacza to jednak akceptacji dla działań brokera, które naruszają prawo, zwyczaje czy też zasady współzycia społecznego. Tego

4. Sposób identyfikacji stanu pozostawania w „innych relacjach” między agentami a brokerami oraz brokerami a agentami

Sposób formułowania zakazów w art. 25 i art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń prowadzi do wniosku, że pozostawanie między agentami i brokerami w relacjach innych niż wyraźnie w tych przepisach wymienione jest – co do zasady – dozwolone.

Wynika to nie tylko z brzmienia wskazanych przepisów, ale i z faktu, że nakaz działania w zgodzie z najlepiej pojmowanym interesem klientów obejmuje zarówno brokerów, jak i agentów ubezpieczeniowych. Choć więc zasady działalności poszczególnych kategorii dystrybutorów ubezpieczeń bardzo się od siebie różnią, to jednak mają (lub przynajmniej powinny mieć) część wspólną, którą jest realizacja nakazu określonego w art. 7 ust. 1 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń. Przepis ten powinien więc być interpretowany jako wyznacznik wspólnej drogi agenta i brokera, a nie jako kryterium rozdziału działalności agencyjnej i brokerskiej.

Zakaz pozostawania „w innych relacjach” aktualizuje się dopiero wówczas, gdy relacje te mogłyby zagrażać wykonywaniu działalności w zakresie dystrybucji ubezpieczeń z zachowaniem wymogów określonych w art. 7 ust. 1. Postawienie zarzutu pozostawania w „innych relacjach” jest możliwe po udowodnieniu, że:

- podmioty, o których mowa w art. 25 lub podmioty, o których mowa w art. 30 pozostają w określonej relacji,
- pozostawanie w tej relacji zagraża prowadzeniu działalności dystrybucyjnej danego podmiotu w sposób zgodny z zasadami określonymi w art. 7 ust. 1 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń.

Ustawodawca nie wprowadza domniemania istnienia zagrożenia wynikającego z „innych relacji”. Udowodnić istnienie zagrożenia musi ten, kto twierdzi, że relacje stwarzają potencjalne niebezpieczeństwo naruszenia reguł dystrybucji przez choćby jeden wchodzący w nie podmiot (spośród podmiotów wymienionych w art. 25 i art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń).

Ustalenie, że dana „inna relacja” jest niedozwolona opiera się więc na wykazaniu, że jej istnienie wiąże się z istotnym **prawdopodobieństwem naruszenia art. 7 ust. 1 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń**. Chodzi przede wszystkim o sytuację, w której dystrybutor ubezpieczeń wskutek istnienia danej relacji znalazł się w sytuacji podwójnej lojalności.

Identyfikacja zakazanych relacji powinna odbywać się jednak z dużą ostrożnością. W każdym przypadku należy ważyć wartości: tę, która wiąże się z właściwym (a właściwie: wolnym od podejrzeń o nieprawidłowości) wykonywaniem zadań przez agentów i brokerów ubezpieczeniowych oraz tę, która wiąże się z istniejącą lub tworzącą się relacją między podmiotami, o których mowa w art. 25

rodzaju działania nie są dozwolone nawet wówczas, gdy służą realizacji interesów klienta brokera. Szeroko na ten temat: J. Pokrzywniak, „Broker ubezpieczeniowy – ubezpieczający – ubezpieczyciel. Stosunki zobowiązaniowe”, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Poznań 2005, s. 144–153.

i art. 30. Nie w każdym przypadku wartości związane z prawidłowym wykonywaniem dystrybucji mogą być uznane za bardziej istotne od innych wartości społecznych i gospodarczych.

Warto pamiętać, że wartością chronioną przez przepisy art. 25 i 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń bardzo rzadko są prawa i interesy konsumenckie. Jak już wyżej wspomniano, art. 25 sformułowano w interesie zakładów ubezpieczeń (by chronić je przed nielojalną współpracą agentów z brokerami). Przepis art. 30 chroni, co prawda, poszukujących ochrony ubezpieczeniowej, ubezpieczających i ubezpieczonych. Chodzi jednak raczej o przedsiębiorców, bo to oni w przeważającej mierze stanowią klientów brokerów ubezpieczeniowych. Skoro więc art. 25 i art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń nie służą ochronie konsumentów, to ranga realizowanych poprzez te przepisy wartości powinna być oceniana relatywnie nisko. Nie chodzi bowiem o ochronę interesów podmiotów z założenia słabszych, lecz jedynie o zapewnienie równoprawnych relacji między dystrybutorami ubezpieczeń i ich profesjonalnymi klientami. Ustawodawca powinien ingerować w takie relacje tylko wyjątkowo, w przypadku najbardziej rażących naruszeń fundamentalnych wartości.

W żadnym razie nie należy stosować swoistego domniemania konfliktu interesów w przypadku istnienia relacji o charakterze rodzinnym lub towarzyskim. Pozostawanie przez osoby wymienione w art. 25 i art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń w związku małżeńskim, konkubinacie, stosunku pokrewieństwa w linii prostej lub linii bocznej, stosunku powinowactwa lub przysposobienia nie świadczy o tym, że którakolwiek z tych osób wykonuje swoje czynności w sposób niezgodny z wymogami ustawowymi.

Nie świadczy o naruszeniu omawianego zakazu fakt pozostawania w ustroju majątkowym wspólności majątkowej małżeńskiej przez małżonków, z których jedno jest agentem ubezpieczeniowym (lub osobą aktywną w strukturze agenta ubezpieczeniowego), drugie zaś brokerem (lub osobą działającą wewnątrz struktury brokerskiej). Majątkowa wspólność małżeńska jest instytucją prawną mającą na celu umocnienie małżeństwa i stworzenie solidnych podstaw materialnych dla jego funkcjonowania. Ewentualna ingerencja ustawodawcy w zasadę swobody wyboru przez małżonków zawodu oraz rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej powinna mieć postać wyraźnego zakazu. Wobec jego braku, nie można przyjąć, że małżeństwo i powiązanie materialne poprzez ustrój małżeński same przez się są „inną relacją” w rozumieniu art. 25 i art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń.

Nie można również uznawać za niedozwolone powiązań między podmiotami prowadzącymi działalność w zakresie dystrybucji ubezpieczeń, które wynikają z faktu uczestnictwa powiązanych podmiotów w jednej strukturze holdingowej. Chodzi – rzecz jasna – wyłącznie o przypadki, w których ustawodawca nie sformułował wyraźnego i stanowczego zakazu powiązań. Struktura holdingowa nie zawsze służy maksymalizacji zysku poprzez wykorzystywanie powiązań między jej członkami i nie zawsze narzuca członkom swoistą „lojalność holdingową”, która ma dominować nad lojalnością człon-

ków holdingu wobec obsługiwanych przez nich klientów. Dla osiągnięcia celów ustawy nie jest konieczne rozbijanie holdingów, w których skład wchodzi podmioty brokerskie i podmioty agencyjne, aby tylko nie dopuścić do zagrożenia naruszenia art. 7 ust. 1. Zamiast podejmować działania prewencyjne, należy badać sposób działania podmiotów wchodzących w skład holdingu, a po ewentualnym naruszeniu reguł zawartych w art. 7 ust. 1 podejmować działania represyjne.

5. Sytuacje, w których wykluczone jest naruszenie zakazów pozostawania „w innych relacjach”

Ze względów praktycznych ważne jest stworzenie katalogu przypadków, w których mimo istnienia relacji między podmiotami, o których mowa w art. 25 i art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń, wykluczone jest powstanie stanu zagrożenia dla wykonywania działalności dystrybucyjnej zgodnie z zasadami, o których mowa w art. 7 ust. 1. Należy dostrzec, że zagrożenie takie nie występuje (i wystąpić nie może) w przypadku, gdy powiązane podmioty:

- nie wykonują czynności dystrybucyjnych w odniesieniu do tych samych klientów,
- nie wykonują czynności dystrybucyjnych w odniesieniu do tych samych grup ubezpieczeń,
- nie wykonują czynności dystrybucyjnych w odniesieniu do tych samych umów ubezpieczenia (nawet, gdy ich stronami są ci sami ubezpieczyciele i ci sami ubezpieczający).

Należy dostrzec, że w żaden sposób nie prowokuje do naruszania zasad określonych w art. 7 ust. 1 powiązanie brokera ubezpieczeniowego (lub osoby działającej wewnątrz jego struktur z tzw. neutralnym rynkowo multiagentem. Chodzi o przypadek, w którym multiagent reprezentuje wszystkich ubezpieczycieli prowadzących ubezpieczenie w danej grupie ubezpieczeń i zarazem ma prowizję na jednakowym poziomie (w odniesieniu do substytucyjnych produktów ubezpieczeniowych we wszystkich zawartych przez siebie umowach agencyjnych). Fakt powiązania brokera z multiagentem nie wpływa w tym przypadku na treść przygotowanej przez niego rekomendacji, gdyż bez względu na jej treść (w szczególności zaś wybór ubezpieczyciela), powiązany z brokerem multiagent otrzymuje prowizję w takiej samej wysokości.

6. Zgoda ubezpieczyciela i klienta jako czynnik uchylający bezprawność pozostawania w „innych relacjach”

W niniejszym artykule postawiona została teza, że:

- zakaz współpracy agenta z brokerem służy ochronie interesów ubezpieczyciela, z którym agent zawarł umowę agencyjną,
- zakaz współpracy brokera z agentem służy ochronie interesów klienta brokera (poszukującego ochrony ubezpieczeniowej, ubezpieczającego lub ubezpieczonego).

Jeżeli tezy te są słuszne, to zapewne:

- wyraźna zgoda zakładu ubezpieczeń na podjęcie przez agenta określonego rodzaju współpracy z brokerem mogłaby uchylać bezprawność pozostawiania przez agenta ubezpieczeniowego w „innych relacjach”, o których mowa w art. 25 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń,
- wyraźna zgoda klienta brokera (poszukującego ochrony ubezpieczeniowej, ubezpieczającego lub ubezpieczonego)⁸ na podjęcie przez brokera określonego rodzaju współpracy z agentem mogłaby uchylać bezprawność pozostawiania przez brokera ubezpieczeniowego w „innych relacjach”, o których mowa w art. 30 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń.

Uznanie zgody zakładu ubezpieczeń oraz klienta za czynnik usprawiedliwiający podjęcie współpracy brokersko-agencyjnej ma szczególnie mocne podstawy w przypadku, gdy klientem brokera jest przedsiębiorca. Wyrażona przezeń zgoda jest z założenia świadoma i polega na rozważeniu potencjalnych zagrożeń i korzyści płynących z faktu bycia obsługiwanym przez współpracujących ze sobą i powiązanych: agenta i brokera. Jeśli współpraca agenta i brokera – z woli klienta i zakładu ubezpieczeń – rozpowszechni się również pod rządami nowej ustawy i jeśli będzie akceptowana przez Komisję Nadzoru Finansowego, wówczas stanie się jasne, że spełniają się przepowiednie dotyczące zmierzchu dualistycznej koncepcji pośrednictwa ubezpieczeniowego w Polsce⁹.

7. Podsumowanie

Kontrowersje, które wywołało wprowadzenie ustawowego zakazu powiązań między agentami i brokerami powinny być rozwiązywane poprzez odwołanie się do wartości, którym służyć ma ten zakaz i porównanie ich z wartościami, które mogą być wskutek działania zakazu naruszone. W szczególności zakaz nie może nigdy mieć pierwszeństwa przed wolą osób, których prawa i interesy miały być dzięki wprowadzeniu zakazu powiązań chronione. Jak się zdaje, tylko zakaz interpretowany zgodnie z duchem ustawy może wypełnić swą funkcję.

Bardzo potrzebna jest refleksja i dialog dotyczący właściwych sposobów rozumienia art. 7 ust. 1 ustawy o dystrybucji ubezpieczeń i sposobów osiągania przewidzianych w nim celów. Uczestnikiem tego dialogu powinien być organ

⁸ Skoro – jak podkreśla się w literaturze – obowiązkiem brokera jest m.in. „zachowanie lojalności wobec ubezpieczającego, stosowanie się do jego wskazówek”, to zapewne broker powinien pozytywnie zareagować na zlecenie mu podjęcia w określonym zakresie współpracy z agentem ubezpieczeniowym – por. M. Serwach, Broker jako strona umowy brokerskiej, w: M. Serwach (red.), „Broker w świetle prawa i praktyki ubezpieczeniowej”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, s. 101–103; B. Kucharski, Umowa brokerska w ubezpieczeniach gospodarczych, Glosa 1998, nr 5, s. 110.

⁹ Por. E. Kowalewski, „Kim jest broker na rynku ubezpieczeniowym – kilka refleksji na tle wielofunkcyjności i aleatoryjności profesji brokera ubezpieczeniowego”, w: M. Serwach (red.), „Broker w świetle prawa i praktyki ubezpieczeniowej”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, s. 29–30.

nadzoru oraz organizacje samorządowe skupiające ubezpieczycieli, brokerów i agentów ubezpieczeniowych. Osiąganie słuszných celów powinno bowiem zawsze odbywać się wyłącznie przy użyciu jak najmniej dotkliwych środków, zaś administracyjne zakazy interpretowane w sposób nadmiernie surowy i bezrefleksyjny nigdy nie przynoszą pożytku.

dr hab. Marcin Orlicki prof. UAM

*Katedra Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*

Bibliografia

- Górny K., „Komentarz do art. 760 KC”, w: M. Gutowski (red.), „Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz do art. 450–1088, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Jezioro J., „Komentarz do art. 760 KC”, w: E. Gniewek, P. Machnikowski, „Kodeks cywilny. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Kowalewski E., „Kim jest broker na rynku ubezpieczeniowym – kilka refleksji na tle wielofunkcyjności i aleatoryjności profesji brokera ubezpieczeniowego”, w: M. Serwach, „Broker w świetle prawa i praktyki ubezpieczeniowej”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
- Kucharski B., „Umowa brokerska w ubezpieczeniach gospodarczych”, Glosa 1998, nr 5.
- Pokrzywniak J., „Broker ubezpieczeniowy – ubezpieczający – ubezpieczyciel. Stosunki zobowiązaniowe”, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2005.
- Serwach M., Broker jako strona umowy brokerskiej, (w:) M. Serwach, „Broker w świetle prawa i praktyki ubezpieczeniowej”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.

Illicit Relationships between Insurance Brokers and Agents

The present article is devoted to the relationships between insurance brokers and insurance agents which are prohibited by the Insurance Distribution Act, in particular, the connections that have been banned without their precise determination – by indicating their negative impact on the integrity, honesty and professionalism of distributors and the protection of consumer interests. The author presents the ways of understanding the concepts used by the legislator to define the scope of the prohibition as well as specifies those cases in which the ban on the relationships does not apply.

Keywords: insurance broker, insurance agent, insurance distribution, relationships between insurance agents and brokers, consumer interest.